

Prof. RNDr. Ladislav Havel, CSc.

Rektor Mendelovy university v Brně

Zemědělská 1/1665

613 00 Brno

Vyjádření k vědecko-výzkumnému záměru – převod lesa vysokého na nízký a střední les, který prosazuje Lesnická a dřevařská fakulta MZLU v Brně a k aktivitám občanů a Sdružení občanů Brno – Lesná ve sporu o jeho realizaci.

Vážený pane rektore,

Ke zmíněnému problému se vyjadřuji jednak jako obyvatel Brno – Lesná, také ale jako lesník, spoluautor realizovaného projektu „Naučná stezka lesnická v Soběšicích“ (1971) a emeritní profesor oboru ochrana lesa, obeznámený se stavem lesa na předmětné lokalitě a to jak v minulosti, tak v současné době. Jsou mně také známá stanoviska obsažená v dokumentu „Petice za kontinuální zachování celospolečenských (zejména rekreačních) a ekologických hodnot lesa nad Lesnou“, podepsaných zástupci vzniklého Sdružení občanů Lesná a podobně také vyjádření a argumentace odpovědných pracovníků LDF, obsažených v „Informace k vzorovému objektu lesnického hospodaření na ŠLP – převod lesa ...“. Zmíněný problém prosazovaného způsobu pařezového obhospodařování lesních ekosystémů v uvedené příměstské lokalitě, má několik aspektů. Povrchně hodnoceno jde hlavně o problém sociologický, avšak při hlubší analýze jde o sporné odborné rozhodnutí. Nebyl totiž brán v úvahu zdravotní stav přeměňovaného lesa a obecně ohrožení lesa tzv. globální klimatickou změnou, a nebylo správně interpretováno, jak jí prozíravě čelit. Jak se dále ukazuje, bylo rovněž velmi neuvážené ignorování rekreační funkce lesa v okolí lidských sídel. V neposlední řadě se prosazuje velmi necitlivý a zastaralý způsob produkce biomasy, který zcela pomíjí široce ekologický a společenský význam lesních ekosystémů v krajině.

Zdravotní stav lesa, problém ohrožení lesa GKZ a možnosti obrany.

O zdravotním stavu lesa na předmětném území lze obecně říci, že porosty spějící do mýtné zralosti, a zvláště v nich dominující dřeviny, borovice (smrk) a dub, významně trpí chřadnutím a prosýcháním korun, kořenovými hnilobami a proto zde dochází často k jejich usychání, k tzv. nahodilým těžbám, těžbám uhynulých stromů. Příčinou jsou nepochybně extrémní klimatické vlivy v kombinaci s živným stanovištěm a zvláště dopady epizod sucha, tak častých v prošlém čtvrtstoletí. Proto jsem zde již v minulosti navrhol využít k obnově řídnoucího lesa přirozeného zmlazení, které se zde hojně nacházelo a nebylo zkousáno zvěří. Doporučovalo se les obnovovat skupinovitě, podrostním způsobem, s účastí původních dřevin a např. hojnou třešní. Dá se říci, že takto, pomocí semenáčů vzniklý, bohatě prostorově a druhově diversifikovaný tvar lesa je blízký přírodnímu stavu a podle obecných představ dřívějších a zejména současných lesníků, je takový les zárukou vysoké odolnosti. Proto se považuje přírodě blízké hospodaření za vhodný adaptační management pro období probíhající klimatické změny. Z tohoto pohledu je třeba považovat rozsáhlý převod smíšeného lesa nejrůznějšího věku a druhového složení, od mlazin po dospělé porosty, navíc převážně na velmi živných stanovištích, za odborně neuvážený a neodpovídající současným výzvám, před nimiž současné lesnictví stojí.

Navíc je zde problém se stabilitou stromů, které byly ponechány jako výstavky. Již po krátké době od těžby se totiž objevily hojné vývraty, a to nejen starých borovic a smrků s četnými uhnílymi kořeny,

ale i listnáčů, třešně, habru a dubu, stromů, které vrůstaly do hlavní úrovně porostu a po uvolnění a olistění se začaly vyvracet. Představa, že se na ploše starých porostů ponechá asi 80 stromů/ha jako výstavky, je proto zcela nereálná a de facto těžbou budou vznikat holiny, posléze jednověké lignikultury na souvislých, mnohdy velkých plochách.

Při prosazování projektu se často argumentovalo tím, že snižování obmýtlí je cestou k eliminaci dopadů klimatické změny. Nepochybně tomu tak může být v lese vysokokmenném, kde by ale kritériem pro takové rozhodnutí měl být zdravotní stav lesa, trend průběhu chřadnutí a případná ekonomická analýza, např. ztrát na výnosech vlivem nahodilých těžeb apod. Volit alternativu pěstování dřeva (biomasy) produkčního lesa nízkého nebo středního, jako účelovou reakci na GKZ, je ale v současné době velmi diskutní až nemístné.

Les nízký a současné hodnocení tohoto způsobu hospodaření v lese.

Využívání lesa k produkci dřeva na topení pomocí pařezin je patrně tak staré, jako lidstvo samo. Skončilo nejen v důsledku využívání fosilních paliv, také ale díky vzniku moderního lesního hospodářství, které bylo schopno zajistit **trvalou** produkci dřeva, zprvu tzv. staťovým prostorovým uspořádáním lesa a využíváním vysoce produkčních, rychle rostoucích dřevin, nejdříve borovice, posléze smrku. Pařeziny postupně ale rychle zanikaly a ponechaly se pouze na extrémních stanovištích, kde nebyla umělá obnova možná a dokonce i přirozená obnova byla problematická. Přežívaly také u drobných vlastníků, v tzv. selských lesích.

Shrneme – li, pak šlo o lesy produkční, provozované v době, kdy o ostatních funkcích lesa, včetně funkce rekreační, nebylo žádné povědomí. Nebyl znám termín ekologie a ekosystém. Ochrana přírody, ochrana diversity apod. byly u nás neznámé pojmy, zvažované snad pouze velmi osvícenými biology nebo lesníky. Autoři projektu se nicméně v textu „Informace k vzorovému objektu lesnického hospodaření ...“ dovolávají toho, že „les nízký s ponecháním výstavků respektuje hodnotu rekreační funkce dotčené lokality“, dále že „podporuje biodiverzitu ...“ a „představuje účinnou strategii pro adaptaci LH na GKZ, což bylo již hodnoceno. Dá se předpokládat, že nejen autoři, ale i mnozí diskutující z akademické obce si v této souvislosti představovali nějakou „předřzenou“, často prořídou současnou pařezinu, které jsou k vidění obvykle na exponovaných, vysychavých stanovištích. Často „přeplněných“ vzácnými a chráněnými organismy, které jsou předmětem ochrany přírody. Taková společenstva byla obvykle vyhlášena za Přírodní nebo Národní přírodní rezervace. Jak bude uvedeno dále při hodnocení Speciální rámcové směrnice hospodaření a podle návrhu plošného rozsahu projektu, by ale les v daném případě vypadal zcela jinak. V projektu se navrhuje vytvoření nízkého lesa, jehož cílem je produkce biomasy či palivového dříví ve **30tiletém cyklu** a není třeba mnoho představivosti, abychom v duchu viděli takovou lignikulturu nebo plantáž a uvědomili si její pochybnou rekreační hodnotu a význam pro ochranu přírody.

Navíc je třeba zdůraznit, že jde o způsob pěstování lesa diametrálně odlišný od pěstování „lesa tvořivého“, který má na fakultě dlouhou tradici, pěstování, které akceptuje přirozený vývoj lesních ekosystémů a je hoden dalšího rozvoje a rozšíření.

Rekreační význam lesa diskutované oblasti.

Tvorba a management rekreačních lesů, hodnocení rekreačních funkcí apod. je mladá lesnická disciplína, která se rozvíjí. Vodítkem by měla být představa lidí (rektifikovaná odborným biologickým pohledem), co je v lese malebné, příjemné a kde se lze cítit dobře a bezpečně. Stručně řečeno se očekává, že takové představy splňuje les diversifikovaný, druhově a tudíž např. barevně a tvarově členěný. Prostupný po chodnicích, s průhledy, výskytem zapojených starých částí porostů bez keřového patra a na druhé straně s osluněnými palouky nebo mladými nárosty. Žadoucí může nepochybně být přítomnost drobných staveb, laviček, informačních upoutávek apod. To vše by bylo žádoucí výzkumně řešit, hodnotit a ověřovat, jak je uvedeno dále.

Podle aktuálních reakcí občanů je zřejmé, že daným prostorem nejen často procházejí, nebo ho navštěvují, ale že je fenomén lesa navíc velmi zajímavý. Není proto pochyb, že zde společenská poptávka po rekreační funkci lesa významně převažuje nad funkcí dřevoproductivní. Mimo to je jisté, že další rozvoj města a sídelních struktur bude směřovat do území Sadová a okolí Soběšic, a proto lze předpokládat, že předmětný les v odděleních 83, 84 a 85 se v budoucnu ocitne buď přímo uprostřed zástavby, nebo alespoň v její těsné blízkosti. Daná situace se proto mohla stát významným podnětem pro Lesnickou a dřevařskou fakultu a některé zde tradované obory, aby právě tady zaměřili výzkum na řešení problému rozvíjení rekreačních funkcí lesa. Na to, jak by měl takový les vypadat, jak ho vytvářet, popřípadě jak skloubit zajištění rekreace s ostatními produkčními funkcemi. Ověřovat si zásahy v lese zpětným sociologickým průzkumem a ekonomicky vyhodnotit náklady, resp. újmu, kterou preference rekreačního využití lesa přináší. Při troše prozíravosti zde mohl být umístěn a realizován nepochybně velmi zajímavý a jedinečný projekt rekreačního využití lesa, vzorový pro ostatní případy příměstských lesů, který mohl LDF přinést prestiž i ohlas.

Hodnocení Rámcových hospodářských směrnic a jejich aplikace v LHP pro období 2013 - 2022

Namísto výše zmíněné možnosti byl překvapivě do daného území situován projekt převodu lesa vysokého na les nízký, v dalším okolí pak na les střední a rozpracován do Vzorového projektu, Rámcových hospodářských směrnic a stal se součástí platného Lesního hospodářského plánu pro LHC ŠLP Masarykův les. Zcela bylo pomínuto zmíněné specifické situování lesa v blízkém okolí města, nebral se v úvahu jeho očekávaný rozvoj a zvýšená, či převažující potřeba rekreačních funkcí a to nejen v současnosti, hlavně však v budoucnosti. Nám sice zdánlivě vzdálené, měřené ale životem lesa, ne tak příliš. V Rámcových směrnicích je management popsán zcela povšechně a ignorován je skutečný stav lesa, zejména pak to, že na území odd. 83, 84 a 85 se nacházejí také porosty lesa mladého, kde je převod na pařezinu problematický. Zcela se opomíjí, že jde většinou o živná stanoviště (SLT 1B, 2B, 1H, 2H, 1D, 2D) s vysokým růstovým potenciálem a vysokou schopností přirozené obnovy, která přímo vybízí k mnohem sofistikovanějšímu lesnickému využití, než je technokratická aplikace managementu lesa nízkého.

Pro dokreslení je třeba si představit, že z celkové plochy zmíněných oddělení o výměře 480 ha se má v každém decenniu za dobu 30 ti let vytěžit 150 ha a to včetně podrostu keřů a přirozeného zmlazení dřevin. Ponechat se má pouze asi 80 stromů/ha jako výstavky, jejichž další osud a přežití je nejisté, jak bylo již úvodem zmíněno. Dá se očekávat, že výstavky zůstanou pouze v porostech mladších, kde je ale převod problematický pro újmu na výnosu z předčasného smýcení porostů. Ekonomické vyhodnocení takových ztrát nebylo provedeno, podle zastoupení mladších porostů se dá ale očekávat, že nebudou zanedbatelné. Předpokládá se totiž také např., že porosty do 30 let budou ve věku 30 ti let převáděny na pařezinu. Další výchova není ve Směrnicích popsána, péče o mladé porosty má spočívat v ochraně před zvěří. Ta ale nebude zas až tak nutná, představíme-li si masivní nabídku žíru na eruptivně vznikající obnově lesa.

Lze tudíž předpokládat, že výsledkem produkce bude prostá biomasa a proto není zcela zřejmé, proč se tak podrobně bazíruje na cílovém zastoupení melioračních a zpevňujících dřevin. S ohledem na produkční dobu 30 let, po které se má porost opětovně vytěžit, to totiž téměř ztrácí smysl. Doporučené zastoupení jedle v pařezině je podivné. Nepochopitelné je také to, že ve směrnicích, pojednávajících o zajištění mimoprodukčních funkcí lesa, vůbec **není zmíněno plnění rekreačních funkcí**, i když na druhé straně se velmi podrobně pojednává o zajištění hydrických funkcí.

Při troše fantazie si představme, že na dotčeném území se ročně bude těžit holosečí asi 15 ha lesa (včetně odvozu dříví), na nich bude následně vznikat hustá, neproniknutelná mlazina, posléze tyčovina a laťovina, možná na některých plochách s výstavky. Nebude zde přítomen les starší, než 30 let (mimo výstavky), husté porosty budou prakticky bez bylinného patra, bez možnosti rozhledu, zastíněné, mimo cesty neprůchozí. Diverzitu bude možno shledat pouze u dřevin, naopak u bylin a některých živočichů bude minimální. Pocit bezpečí v takovém lese nelze předpokládat, vážným

fenomémem se zde patrně stane hojný výskyt divočáku, kteří budou výhledově navštěvovat sídliště, jak je to ostatně známo z některých jiných českých měst.

Je až nepochopitelné, že současní představitelé některých oborů, rozvíjených na LDF MZLU v Brně, jsou schopni označit diskutovaný a očekávaný stav lesa za „respektování rekreační funkce“, „podporu biodiverzity“ a „způsob strategie adaptace na GKZ“.

Shrnutí

Jak je podrobněji uvedeno, představuje projekt tzv. převodu lesa vysokého na les nízký, v plánovaném rozsahu a hlavně na zvoleném území, neuvážené rozhodnutí zodpovědných pracovníků Lesnické a dřevařské fakulty, které zcela pominulo specifickou lokaci ploch. S nepochopitelným odvoláním na dávnou historii a zajišťování palivového dříví se projekt snaží oživit pařezinové hospodaření, aniž by vzal v potaz nejen širší historické souvislosti, ale také vývoj lesnictví i současné vnímání lesa a přírody obecně. Je proto zcela pochopitelné, že první těžební zásahy vyvolaly bouři nevole u obyvatel, kteří se snaží dalšímu pokračování projektu zabránit. Projekt převodu je však diskutabilní a pochybný i z odborného lesnického a biologického hlediska. Proč tomu tak je, bylo podrobněji popsáno a může být předmětem další odborné diskuse.

Naskýtá se nyní otázka, jak postupovat dále. Je patrně zcela nemožné, dosáhnout kompromisu, protože principy hospodaření v lese nízkém jsou v ostrém rozporu s představou tvorby lesa, který by preferoval spíše rekreační využití, akcentoval adaptaci na GKZ a byl v souladu s moderními principy lesnického hospodaření. Byť je to možná pro mnohé téměř nepředstavitelné, osobně navrhuji projekt zrušit nebo ho přesunout na jiné území. Požadavky občanů jsou oprávněné a je těžké očekávat, že další rozsáhlé, a v krátkých termínech se opakující těžby zůstanou bez ohlasu. Podobně nelze předpokládat, že si lidé oblíbí přehoustlé porosty dřevin, pěstované pro biomasu, které se budou opakovaně, tu i tam těžit a po cestách budou popojíždět mechanizační prostředky. Mediální rozruch, který bude takové hospodaření provázet, reakce prostých lidí i biologicky vzdělaných zástupců státní správy, odborníků a akademiků jistě nepřidá na vědeckém renomé Lesnické a dřevařské fakulty, jakož i celé Mendelovy university v Brně. Naopak by byl velmi kladně hodnocen projekt, který by se na dané lokalitě pokusil řešit lesnický způsob transformace lesa na les s vysokou rekreační hodnotou, popřípadě vhodné skloubení produkční funkce se zmiňovanou funkcí rekreační.

V Brně dne 5. 5. 2014

emeritní profesor, prof. Ing. Radomír Mrkva, CSc.

Ad informandum:

doc. Ing. PhD. Petr Klvač, děkan LDF

doc. Ing. Jan Kadavý, ÚHULAG

prof. Dr. Ing. Libor Jankovský, ved. ÚOLM

prof. Dr. Ing. Petr Horáček, ved. ÚND